

Istoria educației fizice școlare și a asociațiilor sportive în Transilvania, de la începuturi până la mijlocul secolului XX

Turcu Dionisie Vladimir

Lucrarea doctorală de față surprinde evoluția educației fizice școlare și a asociațiilor sportive din Transilvania de la începuturi și până la mijlocul secolului XX. În compunerea acesteia sunt incluse un număr de 6 capitole la care se adaugă concluzii, sumarul, introducerea, bibliografie, anexe și dicționarul de termeni. Pe parcursul pregătirii doctorale am identificat și cercetat numeroase materiale în bibliotecile din Transilvania (Biblioteca „Astra” din Sibiu, Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, Biblioteca Municipală din Blaj, Biblioteca Institutului de Studii Socio-Umane din Sibiu) și în arhive (Direcția Județeană a Arhivelor Statului, Filiala Sibiu).

Primul capitol aduce în prim plan reticența cu care au fost primite aceste manifestări sportive în mediul școlar, îndeosebi în cel săsesc. O situație diferită se poate constata în cazul școlilor confesionale din Transilvania care au fost nevoite să-și alinieze programele în conexiune cu legislația maghiară în domeniu. Primele contacte ale școlilor cu noua disciplină (gimnastica) s-au datorat contactului cu mediul educațional apusean al unor personalități aflate la studii în străinătate. În cazul școlilor confesionale, la sfârșitul secolului XIX se stipula obligativitatea fiecărei instituții de a dispune de un loc de gimnastică, prevăzut cu cele necesare. În această perioadă de pionierat, disciplina gimnastică era predată după lucrările „Exercițiile gimnastice” de Iosif Aron și „Manual de gimnastică” de I. E. Prodan, iar locul gimnasticii în planul educațional dobânda o nouă dimensiune, grație circularilor lui Andrei Șaguna și a legislației promovate de către Spiru Haret. Noua disciplină capătă un statut obligatoriu în cadrul planului de învățământ și este departajată de instrucția militară. În scurtă vreme, la începutul secolului XX, se poate distinge anvergura și rolul complex al educației fizice, sesizabil și în chestionarul întocmit de către profesorul V. Crețu și trimis celor 68 de școli normale de fete și băieți (1936). Tabloul real, creionat la finalul centralizării acestui chestionar, aprobat de către directorul O.N.E.F., generalul V. I. Bădulescu a permis identificarea curenților existenți la nivel general și un plan concret de măsuri pentru remedierea acestora.

Pătrunderea și dezvoltarea gimnasticii în spațiul nostru a fost posibilă și prin intermediul asociațiilor de gimnastică, săsești, evreiești și maghiare. O radiografie a acestui fenomen am întreprins pe parcursul celui de-al doilea capitol al disertației. În ciuda eșecului

de moment întâmpinat în legătură cu introducerea educației fizice în planul școlar, de numele revoluționarului transilvănean Stephan Ludwig Roth se leagă prima asociație de gimnastică, ce însuma câteva elemente (gimnastica, cântecul, asociațiile de apărare). Prin grija lui Johann Fabini, gimnastica devine disciplină facultativă la gimnaziul din Mediaș (1848), model preluat rapid și de alte instituții școlare evanghelice (Brașov, Bistrița, Sebeș). Evoluția pozitivă a acestei discipline în mediul școlar transilvănean a fost posibilă prin implicarea unor personalități prestigioase, între care se remarcă Karl Badewitz (Sibiu), Wilhelm Schuster (Sebeș), Gottlieb Budaker (Bistrița), Friedrich Marienburg (Sighișoara) și Theodor Kühlbrandt (Brașov). Indiscutabil că, gimnastica ocupă un alt loc în cadrul comunităților din orașele săsești din Transilvania, așa cum o dovedește situația existentă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. În acest sens s-au depus eforturi notabile în direcția promovării noii discipline, aspect vizibil în amploarea asociațiilor, în presa de specialitate („Turnglocke”, supliment al ziarului „Kronstädter Zeitung”) și în edificarea unor săli de gimnastică adecvate. În paralel cu asociațiile de gimnastică apar și altele specifice schiorilor (“Uniunea brașoveană de schi”/Kronstädter Ski-Vereinigung/ K. S. V., „Clubului de schi” din Sibiu), înotătorilor, patinatorilor și trăgătorilor la țintă (Sighișoara).

Până la edificarea unor săli de sport și formarea unor profesori abilitați să predea această disciplină, școlile publice au beneficiat de sprijinul unor instructori și de posibilitatea folosirii clădirilor asociațiilor, așa cum a fost cazul orașului Cluj. La popularizarea educației fizice în mediul școlar clujean și-au adus un aport substanțial o serie de pionieri ai sportului, precum: Károly Albert, Gyula László, Sándor Varga, Istvan/Ștefan Somodi, Jakobi Dezső, Paneth Farkas, ș.a. Rolul mișcării sportive în viața orașului Cluj este mai mult decât evidentă, dacă menționăm organizațiile existente în secolul XIX: Școală de Scrimă, Asociația de Sport și Scrimă, Asociația sportivă a Grefierilor Comerciali, Asociația de Patinaj, Clubul Athletic Universitar, Clubului Athletic (ACC) și Societatea Arenei Sportive Haggibor.

Importanța acordată educației fizice de către instituțiile de învățământ, mai ales începând cu finalul secolului XIX face obiectul următorului capitol. O adevărată „etapă de aur” a educației fizice școlare se surprinde îndeosebi în perioada „miracolului interbelic” când numărul competițiilor școlare locale, regionale și naționale este în creștere. Paralel cu acest fenomen a existat și o atractivitate în creștere a elevilor spre practicarea educației fizice. Un exemplu concludent este reprezentat de instituțiile de învățământ brașovene, ce au organizat numeroase manifestări sportive, unele după modelul Blajului. Liceele „Andrei

Șaguna”, „Dr. I. Meșotă” și „Honterus” au excelat în această direcție, fiind prezente la majoritatea concursurilor sportive cu echipe de elevi. În acest context, merită amintite concursul inter-școlar de schi Cupa „Zaharia Florian”, concursurile regionale de schi (Campionatul Predealului) și concursul interșcolar de atletism, tir și ping-pong. Așa cum reiese din studiul Anuarelor școlilor brașovene, o maximă atenție a fost acordată îmbogățirii anuale a bazei tehnico-materiale, cu materiale specifice (aparate, rechizite de atletism, joc și sport). Ziua Unirii Principatelor, Ziua Încoronării și Ziua Eroilor erau sărbătorite printr-o serie de manifestări cu caracter sportiv. Concursurile de atletism de la Brașov au contribuit în plus la pregătirea fizică a unor atleți precum Herold Constantin, cu recorduri naționale la juniori (1932) în probele de triplu salt, prăjină și garduri și Ionescu Crum, campion național la triplu salt (1933) și recordman național la săritura în lungime (1934). În vederea practicării unei game diverse de activități sportive (atletism, volei, fotbal, înot, vâslit, săniat, handbal, schi, excursii și activități cercetășești), dar și pentru îndepărtarea curențelor generate de reducerea numărului de ore destinat educației fizice, în unele instituții de învățământ transilvănene (Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov, Liceul de Stat „Gheorghe Lazăr” din Sibiu, Liceul de băieți român unit „Sf. Vasile cel Mare” din Blaj) au luat naștere în perioada interbelică societăți sportive bine definite, dovadă a rolului, interesului și evoluției atinse de educația fizică în plan național.

În al patrulea capitol am realizat o radiografie a celebrei manifestări sportive anuale de la Blaj, dedicate celebrării zilei de 3/15 mai 1848. Așa cum am subliniat și în lucrare, aceste concursuri sportive inter-școlare inițiate de Augustin Caliani începând cu anul 1921 au devenit în scurtă vreme adevărate „olimpiade naționale” de profil. Comemorarea acestei zile istorice includea în programul oficial „producțiuni de gimnastică și concursuri sportive” în Piața I. M. Clain, dar și o serie de probe sportive (săritura în lungime, săritura în înălțime, alergarea, aruncarea discului și aruncarea greutății) pe Câmpul Libertății la care concureau unități de învățământ civile/militare din tot spațiul românesc. Mai mult, această zi din an atrăgea ca un magnet personalități și oficiali ai statului (Nichifor Crainic, N. Iorga, Zenovie Pâclișianu, G. Popa-Lisseanu, Alexandru Vaida-Voevod, I. G. Duca, Alexandru Lapedatu) și numeroși corespondenți din presa vremii („Înfrățirea”, „Lupta”, „Patria”, „Gazeta Transilvaniei”, „Adevărul”, „Dacia”, și „Dimineața”). Pe lângă mențiunile cu laudă, în decursul timpului s-au acordat premii și pe echipe, reprezentate de: Premiul Blajului- un steag tricolor din mătase grea cu inscripția: „3/15 Maiu. Blajul Tinerimii Române”, Cupa de argint a Ministerului Cultelor, Statueta Ministerului Instrucțiunii, Statueta (aruncătorul de disc)

Ministerului Muncii, Cupa „David Baron Urs de Margina” pentru ținută și disciplină și Cupa cercului franco-român din Blaj pentru „wolley ball”. Presa locală („Unirea Poporului”, „Unirea. Foaie bisericească politică”) dar și Anuarele Institutelor de învățământ greco-catolice din Blaj (Liceul de băieți, Liceul și școala primară de fete, Școala normală, Școala de aplicație, Școala învățăceilor de meserii și negustorii) ne-au permis să analizăm și să reconstituim cât mai fidel această „pagină de aur” din istoria educației fizice școlare și naționale. Indiscutabil că, Brașovul, Blajul și Sibiu au reprezentat adevărate „centre de referință” ale educației fizice școlare, cu unele diferențe sesizabile. În cazul Blajului, concursurile aveau un caracter național, la ele participând doar instituțiile de învățământ românești. Comparativ cu acesta, manifestările sportive de la Brașov se derulau mai ales între instituțiile școlare locale românești și săsești. O situație diferită constatăm în cazul Sibiului unde concursurile se desfășurau doar între școlile săsești din localitate sau din zonă. Excepția a fost reprezentată de către Liceul de Stat „Gheorghe Lazăr” care este prezent în decursul vremii la concursurile de la Blaj.

Următorul capitol al lucrării s-a axat pe rolul marcant în popularizarea și dezvoltarea educației fizice în mediul școlar și comunitar, avut de o serie de pedagogi, sportivi și oameni de cultură din domenii variate (medicină, chimie, literatură, istorie, ș. a. m. d.). Se remarcă în acest cadru Pavel Vasici, Petru Pipoș, Simion Bărnăuțiu, Onisifor Ghibu, Gheorghe Moceanu, Nicolae Teclu, Iuliu Moldovan, Iuliu Hațieganu, Albin Morariu, Virgil Roșală, Ioan Slavici și Stephan Ludwig Roth.

„Miracolul interbelic” mai aduce în prim planul societății românești o altă realizare de excepție, Subsecția de educație fizică a ASTREI, creionată în capitolul al șaselea. După anul 1927, organizația „Șoimii Carpaților” devine o realitate, o chestiune oficială cu implicații destul de profunde la nivelul comunităților din Transilvania. Popularizarea modelului sokolilor cehi, conferințele lui Iuliu Hațieganu și ale apropiaților săi și organizarea desăvârșită (regulament și statute) au permis o evoluție graduală și intensă a organizației, la nivel rural și urban. Alături de Iuliu Hațieganu și Iuliu Moldovan, dezvoltarea organizației a fost posibilă cu ajutorul unor persoane inimoase, cu specializări diferite, precum Coriolan Tătaru, Romulus Vuia, Alexandru Borza, Simion Ilieșiu, Atanasie Popa, Tiberiu Spârchez, Sava Golumba, Albin Morariu, Onoriu Chețianu, ș. a. m. d. Activitatea „de difuziune și contaminare” trebuia să conducă la înființarea de centre și subcentre și apoi la organizarea de Șoimiade, de genul celei de la Topa Mică. Șoimii multor Despărțăminte au fost implicați și în alte activități cu caracter comunitar, între care amintim plantarea de puieti și edificarea de

case culturale. Categoric că, una dintre cele mai mărețe realizări edificate în acest timp este Parcul Sportiv al Universității din Cluj, proiect premiat cu medalia de bronz la expoziția de arhitectură organizată cu prilejul Olimpiadei de la Berlin (1936). În scurtă vreme, „Șoimii Carpaților” sunt prezenți la manifestări similare peste hotare, cum au fost cele de la Uzhgorod/Slovacia (8-9 iunie 1930), Belgrad/ Jugoslavia (28-29 iunie 1930), Praga (iunie-iulie 1932) și Congresul al X-lea al Sokolilor de la Praga (2-8 iulie 1938). După prima reorganizare din anul 1935 când „Șoimii Carpaților” sunt subordonați Oficiului de Educație a Tineretului din România (O.E.T.R.), a urmat aceea din 1937 când s-a produs comasarea (alături de Arcășiiile din Bucovina, O.E.T.R.) în Straja Țării. Ultimul bastion al acestei organizații a fost Cohorta Munților Apuseni (jud. Alba) ce a rezistat până în anul 1947.

În concluzie, după cum se poate observa la o analiză mai profundă, o serie de schimbări notabile survin în evoluția educației fizice, începând cu mijlocul secolului al XIX-lea. Toată această evoluție, sesizabilă mai ales până în perioada interbelică, a fost determinată de mai mulți factori care au însemnat conectarea la schimbările din societățile europene și noile sistemele de gimnastică, impactul lucrărilor unor pedagogi și specialiști de marcă, concursurile interșcolare, locale, regionale și naționale cu influență asupra dotării și îmbogățirii permanente a bazei tehnico-materiale, pregătirii elevilor și creșterii numărului de ore afectate disciplinei.

Informațiile culese din diverse lucrări de specialitate am considerat că au o însemnătate istorică pentru tânăra știință a sportului, pentru cultura generațiilor de azi și de mâine. Ni s-a părut necesar să nu lăsăm să se piardă în uitare texte valoroase ale unor autori de seamă care s-au aplecat întâmplător, premeditat sau cu stăruință asupra fenomenului sportiv.

Din tezaurul istoriei sportului din țara noastră am citat unele pasaje care reprezintă spiritul vremii. Prin marea lor diversitate ele abordează exercițiile fizice și sportul din multiple perspective: corp și spirit, educație fizică și cultură fizică, istoria sporturilor, amatorism și profesionalism, sport și cultură, ori sport și artă. În transcrierea lor s-au păstrat o serie de particularități de limbă caracteristice fiecărui autor și epocii.

Cuvinte cheie: educație fizică, asociații sportive, școală, concursuri, evoluție

CUPRINS

SUMAR	Error! Bookmark not defined.
CUPRINS.....	6
INTRODUCERE	Error! Bookmark not defined.
CAPITOLUL I. EDUCAȚIA FIZICĂ ÎN ȘCOLI ȘI LEGISLAȚIA ȘCOLARĂ.....	Error! Bookmark not defined.
CAPITOLUL II. REPERE DIN ISTORIA MIȘCĂRII SPORTIVE ROMÂNEȘTI, SĂSEȘTI, EVREIEȘTI ȘI MAGHIARE	Error! Bookmark not defined.
CAPITOLUL III. EDUCAȚIA FIZICĂ ÎN INSTITUȚIILE DE ÎNVĂȚĂMÂNT DIN TRANSILVANIA.....	Error! Bookmark not defined.
III. 1. EDUCAȚIA FIZICĂ ÎN ȘCOLILE DIN BRAȘOV ..	Error! Bookmark not defined.
III. 2. EDUCAȚIA FIZICĂ LA ȘCOLILE DIN SIBIU	Error! Bookmark not defined.
III. 3. EDUCAȚIA FIZICĂ LA ȘCOLILE DIN BLAJ.....	Error! Bookmark not defined.
CAPITOLUL IV. CONCURSURILE ȘCOLARE DE LA BLAJ ȘI IMPORTANȚA ACESTORA ÎN PROMOVAREA EDUCAȚIEI FIZICE ȘCOLARE DIN ROMÂNIA ÎN PERIOADA INTERBELICĂ	Error! Bookmark not defined.
CAPITOLUL V. PERSONALITĂȚI MARCANTE CARE AU INFLUENȚAT EVOLUȚIA EDUCAȚIEI FIZICE ÎN TRANSILVANIA.....	Error! Bookmark not defined.
V.1. PAVEL VASICI (1806-1881)	Error! Bookmark not defined.
V.2. PETRU PIPOȘ (1859-1913).....	Error! Bookmark not defined.
V.3. SIMION BĂRNUȚIU (1808-1864).....	Error! Bookmark not defined.
V.4. ONISIFOR GHIBU (1883-1972).....	Error! Bookmark not defined.
V.5. GHEORGHE MOCEANU (1835/8-1909)	Error! Bookmark not defined.

V.6. NICOLAE TECLU/TECLO (1839-1916)	Error! Bookmark not defined.
V.7. VIRGIL ROȘALĂ (1903-1988)	Error! Bookmark not defined.
V.8. IULIU MOLDOVAN (1882-1966)	Error! Bookmark not defined.
V.9. IULIU HAȚIEGANU (1885-1959)	Error! Bookmark not defined.
V.10. ALBIN MORARIU (1905-1974).....	Error! Bookmark not defined.
CAPITOLUL VI. ORGANIZAȚIA „ȘOIMII CARPAȚILOR”	Error! Bookmark not defined.
CONCLUZII.....	Error! Bookmark not defined.
BIBLIOGRAFIE.....	Error! Bookmark not defined.
ABREVIERI	Error! Bookmark not defined.
LISTA ILUSTRĂȚIILOR	Error! Bookmark not defined.

